



nieuws- en informatieblad



BELANGRIJKE DATA

- 20 oktober 2011: excursie Usquert
- 5 november 2011: Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven, rondleiding Nederlands Zilver 1895-1940

IN DIT NUMMER

- Van het bestuur: De VVNK groeit en bloeit, toegezegde bijdragen uit het Fonds voor Studie en Publicatie, terugblik bezoek Glasmuseum Leerdam (pag 2)
- Evenementen: Bezoek aan Usquert op 20 oktober, rondleiding Nederlands Zilver 1895-1940 op 5 november (pag 3)
- L'art pour l'argent, artistiek ondernemen aan het einde van de 19de eeuw (pag 7)
- Boekbespreking: Amsterdamse School, verbeelde idealen (pag 11)
- Tentoonstellingsagenda (pag 12)

VAN HET BESTUUR

De VVNK groeit en bloeit

Het bestuur stelt verheugd vast dat het ledenaantal van onze vereniging een gestaag stijgende lijn vertoont. Inmiddels hebben we ruim 400 leden. Dit betekent dat we onze beleidspunten

- *verdieping van de kennis over kunst en toegepaste kunst uit de periode 1880-1940 door middel van het organiseren van evenementen voor onze leden en*
- *het in beperkte mate financieel steunen van activiteiten van anderen*

kunnen voortzetten en zelfs iets uitbreiden. De deelname aan de excursies die we organiseren is goed.

Maar we streven uiteraard naar een verdere verhoging van het ledental door het verspreiden van folders bij musea en cursussen en niet te vergeten mond op mond reclame. Uw hulp daarbij stellen wij zeer op prijs. Een aantal leden vraagt regelmatig om toezending van folders om deze voor ons te verspreiden.

Als u ons daarbij wilt helpen, graag. Even contact leggen met iemand van het bestuur, via redactie@vvnk.nl of een telefoontje naar 050-7200018 en wij sturen u graag een pakketje folders toe.



Toegezegde bijdragen uit het Fonds Studie en Publicatie van de VVNK

Er is € 1500 toegezegd voor de kosten van de fotoprints voor een uitgave ter gelegenheid van een tentoonstelling over Gust vd Wall Perné in het CODA museum in Apeldoorn. Deze tentoonstelling wordt gehouden van 25-11-2011 tot en met 26-2-2012 naar aanleiding van de 100ste sterfdag van de kunstenaar. We organiseren begin volgend jaar een bezoek aan de tentoonstelling. Annemiek Rens is de gastconservator voor die tentoonstelling en is mede auteur van deze publicatie. Zij is de winnares van onze eerste scriptieprijs met als onderwerp "Gust vd Wall Perné, veelzijdig kunstenaar van de Veluwe". Zie verder bij de tentoonstellingsagenda.

Voor een publicatie over Henriëtte en Richard Roland Holst "Het gastenboek van de Buissche Heide" aan het Vincent van Gogh-Huis in Zundert is ook € 1500 toegezegd. Zij gaan een langlopende tentoonstelling maken. Nadere bijzonderheden volgen nog.

Een bijdrage van € 1500 is toegezegd voor het maken van een nieuw jaarboek Rythmus dat in 2012 zal worden uitgegeven en geheel gewijd zal zijn aan de fin de siècle tijd in Nederland en België. Het jaarboek is breed cultureel van opzet en belicht zowel hoge als lage cultuur in een internationaal en vergelijkend perspectief. Rythmus streeft ernaar tegelijkertijd wetenschappelijk verantwoord en voor ruim publiek toegankelijk te zijn. Het eerste nummer zal de titel dragen: "Lopende vuurtjes - Transfer en integratie van Engelse literatuur en kunst in de Nederlandse en Belgische cultuur rond 1900". Het is een initiatief van de Rijksuniversiteit Groningen.

EVENEMENTEN

Bezoek aan Usquert op donderdag 20 oktober

Het in Groningen gelegen Usquert was rond 1900 een dorp met veel rijke inwoners. De door de tarwe rijk geworden herenboeren (men heeft het daar nog over de champagnejaren) lieten voor hun oude dag grote vrijstaande huizen in de Groningse dorpen waaronder Usquert bouwen en gingen daar met hun dienstbodes en ander personeel wonen. De kinderen konden dan het bedrijf verder voortzetten op de boerderijen. In Usquert heeft zelfs een filiaal van de Bank Mees en Hope gestaan om de herenboeren bij het beleggen van hun geld bij te staan! In Usquert is tot en met 30 oktober de tentoonstelling "Een raadhuis voor Usquert. Berlage in het Noorden" te zien. Het is de tweede tentoonstelling over Berlage in korte tijd. Eind 2010 was in het Gemeentemuseum Den Haag de groots opgezette expositie Berlage Totaal! te zien. Als vervolg hierop is in Usquert een tentoonstelling over Berlage in het Noorden georganiseerd. Het prachtige Raadhuis van Usquert behoort tot de late ontwerpen van Berlage. Het interieur met geglazuurde tegels, his-



Raadhuis van Usquert.
Foto Roos Alderhof.

torische betimmeringen, lampen en meubelen bleef grotendeels bewaard. Het raadhuis is in opdracht van de Vereniging Hendrick de Keyser zorgvuldig gerestaureerd. Hierbij is veel aandacht besteed aan de oorspronkelijke kleuren van exterieur en interieur. Het raadhuis is nu voor het eerst weer in al zijn pracht te zien. De tentoonstelling in Usquert is een idee en initiatief van Hanneke Heerema. Met financiële steun van de Gemeente Eemshaven en een groot aantal fondsen heeft zij

(vervolg op pagina 4)

(vervolg van pagina 2 / Van het bestuur)

Terugblik bezoek aan het Glasmuseum Leerdam

Ongeveer 50 leden kijken terug op een zeer geslaagde dag.

Foto's bezoek Glasmuseum Leerdam: Eef de Hilster.



Programma

- 12:00 uur Ontvangst in het raadhuis met koffie of thee. Wij raden u aan in de trein of auto een boterham te eten.
- 12:30 uur Voordracht en rondleiding door Prof. Dr T. Eliëns, conservator Gemeentemuseum Den Haag en bestuurslid SSK.
- 14:00 uur Wandeling in Usquert langs rentenierswoningen 'uit onze tijd' onder leiding van de heer J. Zuidema. Enkele panden worden van binnen bezichtigd en onderweg wordt thee gedronken met iets lekkers er bij.
- Ca 16:00 uur Einde programma.



Rentenierswoning aan de Wadwerderweg.

samen met Titus Eliëns, de samensteller van de expositie Berlage Totaal!, de tentoonstelling in Usquert gerealiseerd. Centraal in de tentoonstelling staat uiteraard het fraai gerestaureerd raadhuis met zijn oorspronkelijke interieur. Daarnaast wordt aandacht besteed aan het oeuvre van Berlage in het Noorden en de interieurkunst uit de jaren waarin het raadhuis tot stand kwam.

Ter gelegenheid van de tentoonstelling verscheen van de hand van T.M. Eliëns, de gelijknamige publicatie 'Een raadhuis voor Usquert. Berlage in het Noorden' (€ 17,50, Uitgeverij de Kunst te Wuzep en Stichting Berlagehuis te Usquert,

ISBN 978 94 91196 157). De publicatie is verkrijgbaar in Usquert.

Op donderdag 20 oktober organiseert de VVNK een excursie naar Usquert naar de tentoonstelling in het raadhuis van Berlage en zijn een aantal rentenierswoningen uit 'onze tijd' van buiten en soms ook van binnen te bekijken.

Bereikbaarheid van Usquert

Usquert ligt in Noord Groningen en is goed per trein te bereiken.

Om u een idee te geven van de reistijd vanuit het midden en westen: Vanuit station Amersfoort vertrekt elk half uur een trein. Indien u vanuit Amersfoort vertrekt of daar overstapt raden wij u aan de trein van 9:38 uur te nemen die aankomt in Us-

Glas-in-lood raam in trappenhuis villa Biwema.



quert om 12:06 uur. Overstappen in Groningen. Vanaf het station loopt u in 5 minuten naar het Raadhuis, herkenbaar aan de toren. De treinreizigers raden wij aan tijdens het overstappen in Groningen een kijkje te nemen in de bijzonder fraaie stationsrestaurantie.

Inschrijving en kosten

U kunt zich opgeven voor deelname via het formulier op de website (www.vvnk.nl/evenementen) of de bijgevoegde aanmeldstrook **vóór 12 oktober** te sturen naar:

NEDERLANDS ZILVER 1895-1940 Van Art Nouveau tot Modernisme

Het moderne zilver dat in de periode 1895-1940 in Nederland werd gemaakt is een combinatie van buitenlandse invloeden en Nederlandse soberheid. Een periode van tegenstelling en vernieuwing. Versierde men aanvankelijk het zilver met aan de natuur ontleende ornamenten in de decoratieve richting, na 1900 werd de nadruk gelegd op onversierde vormen in de constructieve richting.



Thea de Hilster
Sportlaan 142, 1442 EG Purmerend.

Indien u zich per e-mail opgeeft ontvangt u een bericht van plaatsing. Indien u zich per post opgeeft ontvangt u ALLEEN telefonisch bericht INDIEN U NIET GEPLAATST BENT.

De kosten bedragen inclusief entree € 17 voor leden en € 20 voor introducties p.p. MK niet geldig. Het noodtelefoonnummer tijdens de excursiedag is **06 234 833 29**.

Het Nederlands Zilvermuseum heeft een boeiende, bij velen onbekende, zilvercollectie uit deze periode. Aangevuld met werk van bekende en onbekende zilversmeden afkomstig uit de collecties Meentwijk en Alfons Leythe wordt deze bijzondere collectie getoond in de tentoonstelling 'Nederlands zilver 1895-1940 – Van Art Nouveau tot Modernisme'. De tentoonstelling is van 18 september tot en met 27 november te zien in het Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven.

De tentoonstelling laat werk van ruim 25 bekende en onbekende zilversmeden en ontwerpers zien uit een tijd van snelheid en verandering. De auto was in opkomst, luxe passagiersschepen voeren uit en er kon gebruik worden gemaakt van elektriciteit. Het zilver weerspiegelt dit tijdsbeeld. Zilver dat op grote internationale tentoonstellingen te zien is geweest en zilver dat nog nooit eerder aan publiek is getoond. O.a. koffie- en theeserviezen, bloemvazen, vingerkommen, gelegheidszilver, kinderbekers, broodschalen en divers schepwerk.

(vervolg op pagina 6)

Zilver van toonaangevende ontwerpers

Frans Zwollo is de beste zilversmid van zijn tijd. Als docent aan vier verschillende opleidingen heeft hij een hele generatie aankomende kunstenaars weten te inspireren tot verrassende prestaties. Zij leggen de nadruk op de vele mogelijkheden van zilver en het vervaardigen van unica met een gehamerd oppervlak en abstract golvende lijnen en contouren.

Jan Eisenloeffel speelde tot 1910 een toonaangevende rol in de modernisering van de vormgeving in de edelsmeedkunst. En Christa Ehrlich, de eerste vrouwelijke industriële ontwerper van zilver, zette de toon in het Modernisme. Natuurlijk is er ook fraai zilver te zien dat in de fabrieken Van Kempen in Voorschoten en Begeer in Utrecht is gemaakt. Zilver gemaakt naar ontwerp van zeer bekwame, maar vaak anonieme, vakmensen.

'Nederlands zilver 1895-1940 – Van Art Nouveau tot Modernisme' is een tentoonstelling die het eigenzinnige karakter van het Moderne zilver laat zien!

Rondleiding voor VVNK-leden

Speciaal voor onze leden zal mevrouw Kregel - Aalberse op zaterdag 5 november een rondleiding voor geïnteresseerden verzorgen. Zij is auteur van verschillende boeken en catalogi over zilver uit deze periode. Zij is oud conservator van de zilvercollectie en het oude bedrijfsarchief van de firma Kempen en Begeer en is nog altijd nauw betrokken bij het wel en wee van het museum. De selectie van de tentoongestelde voorwerpen is door haar verricht. De rondleiding begint om 13:30 uur. De toegangsprijs van het museum bedraagt € 5; MK en leden van de Vereniging Rembrandt hebben gratis

toegang. Verder zijn er geen kosten aan deelname verschuldigd. Aanmelding vooraf is wel noodzakelijk door via het formulier op de website (www.vvnk.nl/evenementen) of de bijgevoegde aanmeldstrook **vóór 22 oktober** te sturen naar:

Mw R. von Bönninghausen
Nieuwegracht 36 G, 3512 LS Utrecht.
Het maximale aantal deelnemers is voortsnog beperkt tot 25. Gaarne ook bericht indien men na aanmelding onverhoopt verhinderd is om te komen.

Indien u zich per post opgeeft ontvangt u ALLEEN telefonisch bericht INDIEN U NIET GEPLAATST BENT.

Adres

Nederlands ZILVERMUSEUM Schoonhoven
Kazerneplein 4
2871 CZ Schoonhoven
Tel 0182-385 612
www.ngzkm.com

Bereikbaarheid

Per auto: volg bij de rondweg de ANWB-borden "Goud-, Zilver- en Klokkenmuseum". Parkeergelegenheid - gratis - op het Doelenplein.

Per Bus: Connexion vanuit Gouda bus 197; vanuit Utrecht bus 195; vanuit Rotterdam met de metro naar Capelse Brug en van daaruit bus 195.



L'ART POUR L'ARGENT Artistiek ondernemen aan het einde van de 19^{de} eeuw

Renske Cohen Tervaert

Het einde van de 19^{de} eeuw kenmerkt zich door de opkomst van vele avantgardistische kunststromingen welke zich razendsnel opvolgden. Ondanks al deze vernieuwende tendensen rond de eeuwwisseling verkochten de meer conventionele, *salonfähige* kunstenaars, zoals die van de Haagse School en Barbizon School, beter dan hun vernieuwende collega's. Hun schilderijen gingen tot aan de Eerste Wereldoorlog voor recordprijzen over de toonbank in binnen- en buitenland. Door de hoge bedragen wekte het verzamelen van kunst meer en meer de interesse van speculanten in plaats van liefhebbers. Het kunstwerk veranderde langzaam in een beleggingsobject, een tendens die de kunstmarkt tegenwoordig niet vreemd is. De 19^{de} eeuw karakteriseert zich tevens als een periode waarin landsgrenzen vervaagden en internationale en nationale tentoonstellingen goedbezochte evenementen waren waar kunstenaars en handelaren succesvol hun koopwaar konden aanbieden. Toch wil de opkomst van een internationale markt niet zeggen dat er een homogene markt ontstond. Door het toenemende nationalisme en het belang dat er door de industrialisatie aan tradities werd gehecht, verschillen de Europese markten van elkaar. Vooral de Nederlandse kunstmarkt kende een andere ontwikkelingsgeschiedenis dan andere landen vanwege het gebrek aan een hofcultuur en de dominantie van een vermogende middenklasse. Door de opkomst van de *bourgeoisie* na de Franse

revolutie ontstond er overal in Europa een vrije markt, zoals deze in de Nederlandse Gouden Eeuw zijn oorsprong vond. Dit artikel behandelt de veranderingen op de kunstmarkt, het effect van deze veranderingen op het gedachtegoed van het kunstenaarschap en wat dit in de praktijk betekende voor de succesvolle afzet van het werk van de Haagse School aan het einde van de 19^{de} eeuw.

De kunstmarkt in Frankrijk en Nederland

Na de hoogtijdagen in de 17^{de} eeuw in de Noordelijke Nederlanden en Italië ontwikkelde zich een nieuwe markt voor eigentijdse kunst aan het begin van de 19^{de} eeuw uit de handel in prenten, boeken en schildersbenodigdheden welke zich langzaam over het Europese continent verspreidde. Parijs, als cultureel centrum van de wereld, domineerde de internationale kunsthandel. De prijzen voor contemporaine schilderkunst lagen in de Franse hoofdstad hoger in vergelijking met kunst uit andere landen en er bevond zich een grote concentratie handelaren met een internationale cliëntèle. Frankrijk had daarnaast de meest intensieve betrokkenheid van de overheid in kunst. Een belangrijk uitvloeisel hiervan was de Franse Academie voor de Schone Kunsten en de Salon. De Salon was dé gelegenheid om bekendheid te krijgen bij het grote publiek en was tevens de belangrijkste internationale verkoopmarkt. In de tweede helft van de 19^{de} eeuw, mede ingezet door de *Salon des Refusés* in 1863, verloor de Salon aan waarde in binnen- en buitenland. Waar de Salon en de Academie voorheen garant stonden voor een financiële basis, leidde de ondergang van beide instituties tot een onzeker bestaan. Kunstenaars begonnen te zoeken naar al-

ternatieven voor erkenning en een plek om hun kunst aan te bieden. Kleinschalige tentoonstellingen van de vrije markt georganiseerd door kunstenaarsverenigingen en kunsthandelaren namen in belang toe. Het feit dat Nederland vanaf de 17^{de} eeuw al via vrije marktprincipes handelde speelt een grote rol in vergelijking met de monopolie op kunst van de overheid in Frankrijk. Particuliere initiatieven als de oprichting van kunstenaarsverenigingen waren in Nederland belangrijk bij de promotie en distributie van eigentijdse kunst. Door het wegvallen van de Franse Academie en de Salon aan het einde van de 19^{de} eeuw werden de verschillen tussen het Franse en Nederlandse kunstleven minder groot. Beide markten richtten zich voornamelijk op de eigen nationale kunst en kunstenaars. Dat wil niet zeggen dat buitenlandse kunst geen toegang vond tot de desbetreffende afzetmarkt, maar het waren vooral de succesvolle Salon kunstenaars waarvan mondjesmaat werd ingekocht. Exponeren op de (inter)nationale tentoonstellingen bleef de beste manier voor schilders om zich te profileren en om op een discrete manier contacten te leggen met kopers en handelaren. Waren het in het begin van de 19^{de} eeuw de grote publieke tentoonstellingen die als de beste verkoopmarkt golden, aan het einde van de eeuw waren het de kleinere, intiemere exposities georganiseerd door galeries en kunstenaarsverenigingen waar het geld rolde. Kunstenaars en kunsthandelaren werden zo afhankelijk van de vrije markt waarin ze op elkaar in moesten spelen om het 19^{de}-eeuwse ideaal van de pure kunst, *l'art pour l'art*, hoog te houden.

Artistiek ondernemerschap

De internationalisering van de kunstmarkt wakkerde nationalistische gevoelens

aan. Het belang van de kunstenaar als uitdrager van het nationaal gedachtegoed en bijbehorende nationale symbolen nam toe en werd onderdeel van de mythevorming rondom de status van de kunstenaar. Hieruit komt de drang om kunstenaars in te delen in nationale of regionale scholen voort. Daarnaast indoctrineerde de mythe van de kunstenaar als genie en als bohémien de kunsthistorische discussie in zulke mate dat het voor de kunstenaar onmogelijk was zich publiekelijk te presenteren als zakenman of ondernemer. Door het ideaal van de 'kunstvoor-de-kunst' moest een kunstenaar handig te werk gaan, veelal in samenwerking met de handelaar, om een harmonie te vinden tussen zijn artistieke integriteit en zijn commerciële behoeften. Voor beide partijen was het van cruciaal belang dat de balans precies in evenwicht was, want dan kon de meeste winst gegenereerd worden. De kunstenaar en de handelaar waren om die reden geheel afhankelijk van elkaar. De handelaar dichtte niet alleen de kloof tussen de producent en de consument, maar was tegelijkertijd samen met de kunstenaar de bewaker van het artistieke ideaal en de financiële realiteit. In dit licht lijkt de directe wederzijdse beïnvloeding met betrekking tot onderwerpkeuzes van schilderijen, verkoopprijzen, inzendingen voor tentoonstellingen en dergelijke - waar veel kunsthistorici hun vraagtekens bij zetten - een logisch resultaat. De kunstenaar moest over het algemeen zakelijk genoeg kunnen zijn om de kritiek van de handelaar (tot op zekere hoogte) ter harte te nemen en de handelaar moest kunnen rekenen op het artistieke en commerciële vermogen van de kunstenaar.

Goupil et Cie. Parijs en Den Haag

Een belangrijke sleutel in het succes van de internationale verspreiding van de



Links, van boven naar beneden:

- Kunsthandelaar Adolphe Goupil (1806-1893), Collectie Musée Goupil, Bordeaux.

- Kunsthandelaar Vincent van Gogh (1820-1888), Collectie Van Gogh Museum, Amsterdam.

Foto publicatie *Uit de schilderswereld* door C. Stolwijk (Leiden 1998, p. 203).



- Kunsthandelaar H.G. Tersteeg (1845-?), Collectie Van Gogh Museum, Amsterdam.

Foto publicatie *Uit de schilderswereld* door C. Stolwijk (Leiden 1998, p. 108).



handelaar Vincent van Gogh (1820-1888), de oom van de gelijknamige schilder en eigenaar van een galerie in Den Haag. Het Haagse filiaal en de aan haar gerelateerde kunstenaars werden hierdoor onderdeel van een internationaal netwerk van han-



Een van de toonzalen van Goupil in Den Haag, ca. 1900, Collectie Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, Den Haag. Foto publicatie *Portret van een kunsthandel* door J.F. Heybroek en E.L. Wouthuysen (Zwolle 1999, p. 92).

delaren en verzamelaars via de galeries en agenten in Parijs, Londen, Berlijn, Wenen en New York. Van Gogh verhuisde kort na zijn aanstelling naar Parijs waarna Herman Gijsbert Tersteeg vanaf 1867 als chef aantrad voor het filiaal in Den Haag. Onder zijn leiding groeide de galerie uit tot het mondiale centrum van de handel in het werk van de Haagse School. Hiervan profiteerde vooral een handjevol schilders, waarvan Jacob Maris, Jozef Israëls, Anton Mauve de succesvolste waren.

Israëls en Mauve

Dat Nederlandse kunstenaars, zoals Jozef Israëls en Anton Mauve succesvol op beide markten konden opereren, wordt bevestigd door de bewaard gebleven verkoopgegevens van het Haagse filiaal van Goupil en in de correspondentie van de kunstenaars. De kunstenaars hanteerden ieder verschillende (on)bewuste marketingstrategieën. Israëls vervaardigde werken van groot formaat voor hoge prijzen en had een groot internationaal netwerk waar de kunsthandel van Goupil onderdeel van uitmaakte. Mauve had daarentegen juist een hoge productiesnel-



Anton Mauve, *In de schaduw*, 1874, doek, 89,5 x 179 cm, Collectie Museum Boijmans van Beuningen, Rotterdam. Goupil verkocht dit werk (inv.nr. 9416) aan het Museum Boijmans voor 2.400 gulden in 1876.



Anton Mauve, *Return of the Flock*, ca. 1885, doek, 100,2 x 161,3 cm, Collectie Philadelphia Museum of Art. Mauve verkocht dit schilderij aan Goupil in december 1885 (Goupil inv.nr. 17625). Goupil verkocht het vervolgens in 1889 voor 2.650 dollar in New York aan Dr. Wynkoop. Mauve won waarschijnlijk in 1887 op de Salon in Parijs een medaille voor dit werk.

Schilderijen verkocht via Goupil

Jozef Israëls, *Quand on devient vieux*, 1883, doek, 160 x 101 cm, Collectie Gemeentemuseum Den Haag. De heer Hijmans van Wadenoyen kocht dit werk direct bij de kunstenaar en kwam uiteindelijk in 1926 in het bezit van het Gemeentemuseum in Den Haag. Van dit schilderij van Israëls bestaan nog zeker drie soortgelijke versies, al hebben ze allemaal een iets ander formaat. (Goupil inv.nr. 18044/25491, inv.nr. 24765 en inv.nr. 27558).

Jozef Israëls, *Plus rien!*, 1881, doek, 125 x 200 cm, Collectie Museum Mesdag, Den Haag. Hendrik Willem Mesdag kocht dit werk (inv.nr. 17789) in 1887 van Goupil voor 10.000 gulden voor zijn museum.



heid, vervaardigde kleinere werken voor aantrekkelijke verkoopprijzen en distribueerde deze voornamelijk via één handelaar, Goupil. Uit de correspondentie van beide kunstenaars blijkt de gevoelige verhouding tussen kunst en commercie. Het volgende citaat van Israëls aan een kunsthandelaar in Engeland is exemplarisch: "*..., mais je ne le crois pas agréables d'en faire une reproduction. Cela est toujours pénible et ne devient qu'un potboiler. Je vous ai dessiné sur l'autre feuille de la lettre un petit tableau à peu près de la dimension dont vous parlez.*"

De Haagse kunstenaar wilde best een variatie maken op een werk, maar geen directe reproductie. Uit het citaat spreekt zijn angst om uitgemaakt te worden voor een te commerciële kunstenaar door het gebruik van de negatieve term voor een reproductie: de *potboiler*. Ondanks Israëls' bereidheid om reproducties te vervaardigen, bleef hij zich af en toe tactisch verschuilen achter het artistieke masker.

Slot

Tot slot zou ik daarom willen stellen dat binnen het artistiek ondernemen in de 19^{de} eeuw de kunstenaar en de handelaar *partners in crime* waren, waarbij de belangrijkste doelstelling niet het verkopen van kunst was, maar de beheersing van zowel de realiteit als de discussie.

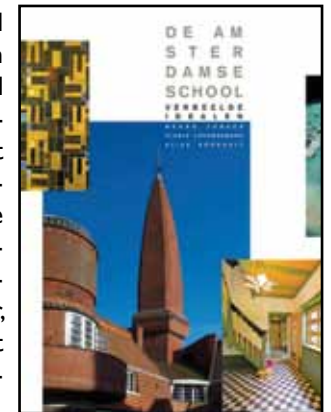
Dit artikel is een beknopte weergave van verschillende resultaten uit mijn afstudeerscriptie over artistiek ondernemerschap aan het einde van de 19^{de} eeuw voor de master *Dutch art in European Context* aan de Universiteit van Amsterdam. Voor vragen, bronvermeldingen of extra toelichting kunt u mij benaderen via: r.c.cohentervaert@uu.nl

BOEKBESPREKING

Amsterdamse School, verbeelde idealen.

Floris Leeuwenberg (foto's), Menno Jonker en Alice Roegholt (tekst) en Maarten Evenhuis (grafisch ontwerp). Museum Het Schip, ISBN 978-90-814397-0-1, 224 pagina's, harde kaft, € 45.

De Amsterdamse School komen wij niet alleen tegen in Amsterdam. Op veel plekken verspreid over heel Nederland vinden we uitingen van deze bouw- en sierkunst. Op straat in de vorm van volkswoningbouw, kerken, openbare gebouwen, bruggen en beelden. Maar ook binnen de gebouwen vinden we de expressionistische kunstvormen terug in elke mogelijke toepassing. Van kleerhanger tot wandbekleding, van glas-inlood tot keramiek. Gebruiksvoorwerpen voor alle lagen van de bevolking. Tussen 1910 en 1935 heeft de Amsterdamse School het aanzien in Nederland sterk veranderd met haar oorspronkelijke en expressieve architectuur, interieur, meubelkunst en vormgeving.



Het 3cm dikke boek (24 bij 32 cm) bevat ruim 400 fraaie en verrassende foto's uiteraard in full colour.

TENTOONSTELLINGAGENDA per oktober 2011

Alkmaar – Stedelijk Museum Alkmaar
072-5489789 / www.stedelijkmuseumalkmaar.nl
**Ringers, de Alkmaarse Chocolade-
en Cacaofabriek 1905 – 1970;**
t/m 4 maart 2012

Het museum staat in het teken van chocolade! Er is een tentoonstelling over de Alkmaarse Chocolade- en Cacaofabriek Ringers, hét boegbeeld van Alkmaar in de jaren 1905-1970. Ringers stond bekend om de fijnste chocolade, de heerlijkste kersenbonbons en de mooiste suikerwerken.

In deze tentoonstelling neemt u een kijkje achter de schermen van de chocoladefabriek, te beginnen in de directiekamer, de werkkamer van Hendrik en Theo Ringers. Hier wordt verteld over de familie Ringers en de liefde voor het chocoladevak. Daarna volgt het productieproces van 'boon tot bonbon', kunnen de cacaogeuren worden opgesnoven en wordt beleefd hoe het was om te werken in de fabriek. De kers op de chocoladetaart is de toonzaal waar de mooiste suikerwerken staan: de gouden koets met Juliana en Bernhard, het kerkorgel van de Sint-Bavokerk in Haarlem, een bruidsstuk en de kroon van de Engelse koningin. Naast foto's, historische filmbeelden en voorwerpen uit de fabriek, worden ook vele verpakkingen getoond. De reclame-uitingen en bonbondoosjes zult u vast nog wel herkennen!

Amsterdam - Van Gogh Museum
020-5705200 / www.vangoghmuseum.nl
Snapshot - Schilders en fotografie



1888-1915;
14 oktober 2011 - 8 januari 2012
De uitvinding in 1888 van het eerste handzame, eenvoudig te bedienen fototoestel voor amateurs maakte momentopnamen mogelijk: de snapshot was geboren. Onder de enthousiaste gebruikers van deze amateurcamera's bevonden zich ook veel kunstenaars. Welke rol speelde fotografie in hun leven en hoe beïnvloedde het hun werk? De tentoonstelling Snapshot. Schilders en fotografie, 1888-1915 laat dit zien aan de hand van 220 foto's en 70 schilderijen, prenten en tekeningen van zeven kunstenaars. De schilders George Hendrik Breitner, Pierre Bonnard, Maurice Denis, Henri Evenepoel, Henri Rivière, Felix Vallotton en Edouard Vuillard stortten zich vol enthousiasme op de nieuwe mogelijkheid van deze handzame camera. Ze blijken, net als iedereen, een voorkeur te hebben voor het fotograferen van hun dagelijkse omgeving. Hun intieme, persoonlijke kiekjes geven een breed tijdsbeeld en maken duidelijk hoe fotografie en schilderkunst elkaar beïnvloedden.

Maurice Denis
(1870-1943),
Anne-Marie,
Bernadette and
Noëlle onder een
Arcade, Bologna
1907.



Apeldoorn – Coda museum
055-5268400 / www.coda-apeldoorn.nl/
Gust. van de Wall Perné;
5 november 2011 - 26 februari 2012
Kunstenaar Gust (Gustaaf) van de Wall Perné (Apeldoorn, 1877 – Amsterdam, 1911) stierf op 34-jarige leeftijd aan loodvergiftiging. Ondanks zijn vroege dood was hij binnen diverse disciplines zeer productief. Hij ontwierp niet alleen ex libris en boekbanden maar maakte ook illustraties,



Thunar en de slang.

Zijn boek *Veluwe Sagen* is het resultaat van zijn interesse in oude volksverhalen en is een van de meest herdrukte boeken van een schrijver uit deze omgeving. Zijn schilderijen en illustraties worden gerekend tot het naturalisme en symbolisme. Jan Toorop, Piet Mondriaan en Jan Sluijters waren tijdgenoten waarmee hij discussieerde over de aard en ontwikkeling van kunst. Hoewel zijn schilderijstijl traditioneel was, waren zijn ideeën modern. Het werk van Van de Wall Perné is door zijn vroege dood grotendeels vergeten of zelfs onbekend gebleven. Naar aanleiding van zijn honderdste sterfdag in december 2011 brengt CODA Museum Apeldoorn dit najaar een overzichtstentoonstelling van zijn werk. Deze tentoonstelling is een uniek overzicht van bijzondere werken van Gustaaf van de Wall Perné. Dit overzicht werpt niet alleen een nieuw licht op de kunstenaar maar plaatst zijn werk ook in een (kunst) historisch perspectief. De werken van Gustaaf van de Wall Perné werden nog niet eerder op deze wijze bijeen gebracht.

Bergen – Museum Kranenburgh
072 – 5898927 /
www.museumkranenburgh.nl
'Uit eigen collectie'; expositie gedurende de bouw van Nieuw Kranenburgh
Nieuw Kranenburgh (v.h. museum Kranenburgh) in Bergen (NH) organiseert de expositie 'uit eigen collectie'. De laatste ten-

toonstelling in villa Kranenburgh, een goede aanleiding om een groot deel van de eigen collectie nog eens uit het depot te halen en in het licht te zetten. 'Uit eigen collectie' is een goede weerspiegeling van de eerste helft van de twintigste eeuw. Aan bod komen onder andere Leo Gestel, Matthieu en Piet Wiegman, Harrie Kuijten, Arnoud Colnot en Dirk Filarski. Op de expositie zijn tevens latere werken te zien van Bergense kunstenaars zoals beelden van Jeanne Bijlo-Kouwenaar en John Raëdecker.



Piet Wiegman,
Stilleven met batik,
Olieverf op doek, 1915

Domburg – Museum Marie Tak van Poortvliet
0118-584618 / www.marietakvanpoortvlietmuseumdomburg.nl

Nieuw Licht! Jan Toorop en de Domburgsche Tentoonstellingen 1911-1921; t/m 6 november

In 2011 is het honderd jaar geleden dat de zogenoemde Domburgsche Tentoonstellingen (1911-1921) in een speciaal daarvoor gebouwde 'kunstzaal' van start gingen. Op initiatief van Jan Toorop en onder leiding van Mies Elout-Drabbe, Jan Heyse, Ferdinand Hart Nibbrig (tot 1915) en Jacoba van Heemskerck (tot 1915, en in 1920) hadden de Domburgsche Tentoonstellingen een keer per jaar in het zomerseizoen plaats, met uitzondering van 1918 toen er soldaten in de expositieruimte gelegerd waren, en 1921 waarin er maar liefst twee exposities werden georganiseerd. Na hevige stormen in de winter van 1921 op 1922 dreigde het tentoonstellingsgebouw te

in te storten; men besloot het neer te halen en niet meer te herbouwen. Dat betekende het einde van een tijdperk.

Een nieuw tijdperk begon in 1994 met de opening van het Marie Tak van Poortvliet Museum

Domburg in een replica van de oude kunstzaal. Twee keer per jaar organiseert het museum succesvolle wisseltentoonstellingen met werk van deelnemers aan de oude Domburgse Tentoonstellingen en hedendaagse kunstenaars die aan hen verwant zijn. Het museum houdt in het jubileumjaar 2011 een zeer bijzondere overzichtstentoonstelling van de elf DT-tentoonstellingen tijdens de elf jaren van hun bestaan. Jan Toorops invloed staat centraal. Zijn nu eens van licht dan weer van karakterisering schitterende Zeeuwse werk inspireerde vele van zijn kunstvrienden waaronder Charley Toorop, Lodewijk Schelfhout, Théo van Rijsselberghe en vele anderen die er ook werden tentoongesteld. Er is tevens aandacht voor Toorops tweede Katwijkse periode die er de voorloper van was en voor de Bergense School die dankzij hem naar Domburg werd gehaald.

Drachten – Museum Smalingerland
0512-515647 / www.museumdrachten.nl
Thijs/Evert Rinsema Avant-garde in Drachten;

30 oktober 2011 t/m 18 maart 2012

Thijs en Evert Rinsema waren begin twintigste eeuw werkzaam als schoenmaker in Drachten. Daarnaast waren zij actief als resp. schilder en schrijver. Onder invloed



catalogus 1911

van Theo van Doesburg, de oprichter van de kunststroming De Stijl en deelnemer aan het Dadaïsme, hebben ze zich dusdanig ontwikkeld dat zij kunnen worden gerekend tot de internationale avant-garde. Maar in die jaren werd dat niet erkend en leverden hun werken ook niet veel op. De broers hadden geen geld om naar Parijs te reizen en zich te mengen onder de beroemde kunstenaars zoals Theo van Doesburg dat deed. Bovendien vonden zij, als nuchtere Friezen, dat ook niet zo belangrijk. Hun schilderijen en gedichten werden regelmatig weggegeven of gebruikt als ruilmiddel. Pas eind jaren zeventig kregen de beide broers meer aandacht. Er kwam een tentoonstelling en dankzij onder andere schrijver K.Schippers en galeriehouder Thom Mercurius werden ze bekend onder een groter publiek.



Thijs Rinsema, Compositie 1920-1930.

Drents Museum

Tijdelijk gesloten in verband met verbouwing. Heropent op 17 november a.s. In de opnieuw ingerichte afdeling Kunst 1885 – 1935 zullen tijdelijke presentaties over voorwerpen uit de eigen collectie worden getoond, die nog niet eerder in het museum te zien zijn geweest.

's-Gravenhage - Gemeentemuseum
070-3381111 / www.gemeentemuseum.nl
Rechte stoelen, rechtschape burgers; Wonen volgens 't Binnenhuis (1900-1929);

8 oktober 2011 t/m 4 maart 2012
In 1900 opende een van de eerste



Interieur 't Binnenhuis in de Raadhuisstraat.

stoelen, rechtschape burgers' staat deze welvarende klantenkring centraal. Wat kochten zij en hoe maken deze Binnenhuismeubels - sober en strak van vorm, eerlijk en ambachtelijk van uitvoering - vandaag de dag nog deel uit van het interieur van hun erfgenamen? Fotograaf Johannes Schwartz (1970), een van Nederlands vertegenwoordigers op de Biënnale van Venetië dit jaar, legde dit vast in een prachtige serie.

Parijs-Stad van de moderne kunst 1900-1960;

15 oktober 2011 t/m 29 januari 2012

Speciaal voor het Gemeentemuseum Den Haag heeft het prestigieuze Centre Pompidou in Parijs een veertigtal topstukken ter beschikking gesteld. Beroemde meesterwerken van onder anderen Kandinsky, Brancusi, Picasso, Matisse, Miró, Giacometti, Léger, Braque en Delaunay zijn op deze tentoonstelling te bewonderen. De stad oefende in de eerste helft van de 20ste eeuw een onweerstaanbare aantrekkingskracht uit op toekomstgerichte kunstenaars uit de hele wereld. Hier werd de moderne kunstgeschiedenis geschreven. Ook uit Nederland trokken de meest vooruitstrevende

kunstenaars naar deze opwindende plek van vernieuwing en artistieke vrijheid. Dit najaar verplaatst de scène zich naar Den Haag, waar de topcollectie van Centre Pompidou de ruggengraat vormt van een grootschalige tentoonstelling over Parijs als centrum van de moderne kunst, waar ook het Fotomuseum Den Haag met de historische fototentoonstelling Gare du Nord op inhaakt. Nog niet eerder werd de relatie tussen Parijs als hoofdkwartier van de moderne kunst en Nederland in beeld gebracht. Verscheidene Nederlandse kunstenaars - waaronder Mondriaan, Kees van Dongen, Karel Appel en Constant - raakten geïnspireerd en beïnvloed door het wervelende, bloeiende artistieke leven in Parijs. Deze aanwezigheid van Nederlandse kunstenaars in Parijs krijgt in de tentoonstelling speciale aandacht.

De Parijse sfeer breidt zich dit najaar ook uit over het naast het Gemeentemuseum gelegen Fotomuseum Den Haag. Eveneens vanaf 15 oktober zal hier de tentoonstelling Gare du Nord te zien zijn; met werk van Nederlandse fotografen die in de periode 1900-1968 in Parijs werkzaam zijn geweest.



Robert Delaunay, La Tour Eiffel, 1926, olieverf op doek, 169 x 86 cm, Musée national d'art moderne, Centre Pompidou.

Mondriaan en de Stijl; Definitieve thuisbasis voor De Stijl in Nederland; t/m 1 januari 2099!

Vanaf september 2011 krijgt Mondriaan

& De Stijl een definitieve plek in Nederland. De Stijl maakt samen met Rembrandt en Van Gogh als enige kunstonderwerpen deel uit van De canon van Nederland. Maar tot nu toe is er in Nederland nog geen totaalbeeld te zien van de belangrijkste Nederlandse bijdrage aan de moderne kunst. Zonder De Stijl hadden de Westerse woning, de straat én de stad er heel anders uit gezien. Bovendien inspireert de groep rond Piet Mondriaan en Theo van Doesburg kunstenaars, vormgevers en architecten tot op de dag van vandaag. Het belang van de groep is moeilijk te overschatten; zij speelt een centrale rol in de Europese avant-garde. In het Gemeentemuseum Den Haag wordt een complete vleugel definitief gewijd aan Mondriaan & De Stijl, met naast werken van Mondriaan o.a. Theo van Doesburg, Viloms Huzár, Bart van der Lek, J.J.P. Oud, Gerrit Rietveld en Georges Vantongerloo. De **collectie Mondriaan** van het Gemeentemuseum Den Haag is uniek in de wereld en omvat bijna 300 werken. Ze beslaat alle stadia van de indrukwekkende carrière van deze grootmeester van de moderne kunst. Weinig kunstenaars hebben vanaf het begin van hun artistieke ontwikkeling tot aan hun dood zich steeds weer weten te vernieuwen en tegelijkertijd een hoog niveau weten te handhaven. De grote variëteit van werken stelt het Gemeentemuseum in staat om de volledige artistieke ontwikkeling van deze kunstenaar aan het publiek te kunnen tonen, van realistisch naar abstract. Ook zijn laatste – onvoltooide – meesterwerk, de Victory Boogie Woogie (1942-1944), het monument voor New York, de stad die ritme en ongeremde vitaliteit ademt, is in de tentoonstelling te zien. De **essentie van De Stijl** was een nieuwe kunstvorm te vinden die volledig inzetbaar was in de samenleving. Het uitgangspunt was

de zoektocht naar een ideale samenleving, en een vormtaal die daarbij paste. De grondgedachte van De Stijl was typisch Nederlands. Door samen te werken hoopten de kunstenaars en architecten een Totaalkunstwerk te maken. Door kunsthistorici is De Stijl in de loop van de 20ste eeuw steeds meer omschreven als een beredenerend, gestructureerde, haast kille stroming. De intenties van de kunstenaars zelf lagen anders. Met het gebruik van de heldere, primaire kleuren vervaardigden zij kunstwerken die juist levendig, vrij en vrolijk waren, als de toekomst zelf. Juist die positieve insteek neemt het Gemeentemuseum Den Haag als uitgangspunt om De Stijl hernieuwd te presenteren. Het Gemeentemuseum Den Haag bezit de meest brede collectie De Stijl wereldwijd.

Groningen – Groninger Museum
050-3666555 / www.groningermuseum.nl
Plattegrond van de kunst en omstreken. De Ploeg en het naoorlogse modernisme; t/m 6 november 2011.

De collectie De Ploeg vormt een van de hoogtepunten in de collectie van het Groninger Museum. Een aantal Groninger kunstenaars onder wie Jan Wiegers, Johan Dijkstra en Jan Altink nam in 1918 het initiatief tot de oprichting van deze kunstenaarskring. Er ontstond een schilderkunst die in hoge mate schatplichtig was aan het Duitse Expressionisme. Vooral de werken uit de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw zijn



Werkman plattegrond van de kunst

De expositie is grotendeels samengesteld uit reeds aanwezige bruiklenen in het Groninger Museum van onder andere Stichting De Ploeg en het Centrum beeldende Kunst Groningen. De expositie toont werken van Jan Altink, Jan Wiegers, Johan Dijkstra, Alida Pott, George Martens, Job Hansen, Hendrik Nicolaas Werkman, Jan Gerrit Jordens, Jan van der Zee, Wobbe Alkema, Siep van den Berg, Jo van Dijk, Edu Waskowsky, Martin Tissing, Henri de Wolf, Marten Klompjen en Fie Werkman.

Iconen van het Groningerland. Jan Altink (1885-1971);
19 november t/m 8 april 2012

Altink werd in 1885 geboren en is getogen in Groningen als zoon van een veeboer. Zijn opleiding volgde hij aan de Academie Minerva. In 1918 was Altink een van de medeoprichters van de Groninger Kunstkring



Jan Altink, Na het bezoek.

van nationale betekenis, juist vanwege het Duitse Expressionisme. Ook na de Tweede Wereldoorlog bleek Groningen de bakermat voor oorspronkelijk talent. Plattegrond van de kunst en omstreken brengt de voortgaande verbijzondering rondom de Ploegcollectie visueel in kaart.

De Ploeg en tevens de naamgever van de schildersvereniging. Volgens Altink was er rond 1918 niet zoveel te doen op kunstgebied in Groningen en was het daarom dat hij dacht aan ontginnen en aan ploegen. Altink, die wel eens omschreven is als 'landschapsschilder par excellence', maakte ook portretten, stillevens en reclameontwerpen. In de loop van de jaren twintig werd zijn werk beïnvloed door het expressionisme dat door Jan Wiegers naar Groningen werd gebracht. Rond 1927 trad er een verandering op in Altinks schilderijstijl en ontwikkelde hij een landschapsschilderkunst die een meer lyrisch- impressionistische verbeelding gaf van het Groninger Hogeland. De tentoonstelling belicht Altinks gehele oeuvre waarbij de nadruk zal liggen op zijn schilderkunst en grafiek uit de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw.

Heerenveen – Museum Willem van Haren
0513 – 623408 / www.willemvanharen.nl
Chris Lebeau (1878-1945) – kunstenaar en anarchist;
12 november t/m 29 januari 2012

In het Museum Willem van Haren in Heerenveen wordt een tentoonstelling aan Lebeau en zijn oeuvre gewijd. De inrichting geschiedt in samenwerking met het Ferdinand Domela Nieuwenhuis Museum, dat op symbiotische wijze is ingepast in het Museum Willem van Haren. Het thema van de expositie is Chris Lebeau, kunstenaar en anarchist. Centraal staat de vraag in hoeverre Lebeau een anarchistisch kunstenaar te noemen is. Hij was geboren



in een gezin dat de socialist en latere anarchist Domela Nieuwenhuis zeer vereerde en is zelf levenslang anarchist gebleven. Hetgeen vooral in zijn levenshouding tot uiting kwam. Een levenshouding die hij ook tijdens de bezetting trouw bleef, hetgeen hij met zijn dood in het concentratiekamp Dachau heeft moeten bekopen.

Uiteraard tracht de tentoonstelling ook een beeld te geven van de enorme veelzijdigheid van Lebeau's werk, schilderijen, tekeningen, batiks, ontwerpen voor linnen, glas-in-loodramen, glaswerk, muurschilderingen, posters, boekomslagen, postzegels enz. enz. Naast kunst uit het museum in Assen zijn er voorwerpen uit andere musea, instellingen en van particulieren te zien.

Hoorn – Affiche Museum
0229 29 98 46 / www.affichemuseum.nl

Jan Sluijters;
9-10-2011 tot
en met 17-1-
2012

De affiches van Jan Sluijters en zijn tijdgenoten (Piet van der Hem, Raoul Hynckes, Willy Sluiter, Chris Lebau, Henricus Rol, R.N. Roland Holst, Leo Gestel e.a.).



Sluijters, affiche.

Laren - Singer Museum
035 - 5393939 / www.singerlaren.nl
Sluifers; t/m 20 januari 2012

Een overzichtstentoonstelling met uitsluitend de allerbeste schilderijen van Jan Sluijters. Vroeg academisch werk en het zinderende werk uit Parijs. Portretten, kleine luministische landschappen, stillevens, stadsgezichten en interieurs. Voor het eerst ook

zijn atelierpraktijk. Sluijters was één van de vernieuwers van de Nederlandse schilderkunst aan het begin van de 20e eeuw. We zien ruim 80 belangrijke werken van de meester van het kleurgebruik.

Rotterdam –
Nederlands Fotomuseum
010-2030405 /
www.nederlandsfotomuseum.nl

Vieux Paris; 24 sept 2011 – 8 jan 2012

Deze grootse, internationaal reizende tentoonstelling brengt voor het eerst ruim 200 foto's van de Franse fotograaf Eugène Atget (1857 – 1927) naar Nederland. Atget fotografeerde rond 1900 in Parijs op plaatsen waar de stad nog niet door afbraak en modernisering was aangetast. Het beeld van het oude Parijs dat uit de foto's van Atget oprijst is uniek, zowel in detaillering als in sfeer, die romantisch en surreëel tegelijk is. Atget behoort als fotograaf tot de internationale top en hij wordt met terugwerkende kracht gezien als de grondlegger van de documentaire fotografie. Zijn werk inspireerde talloze andere grote fotografen en beeldend kunstenaars, zoals Walker Evans en Man Ray, en de surrealisten zagen hem als belangrijke voorloper. De naam Atget komt in ieder geschiedenisboek over fotografie voor. Dit is de eerste keer dat werk van Atget in Nederland uitge-

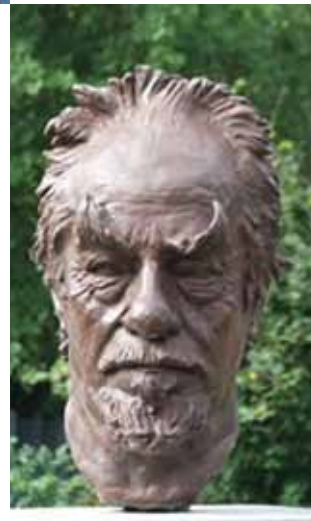


Eugène Atget,
Avenue des gobelins.



breid is te zien. Foto's van Atget zijn uiterst fragiel en mogen zelden reizen.

Scheveningen – Museum Beeld aan Zee
070 – 3585857 / www.beeldenaanzee.nl
'Scheppingsdrang en schoonheidszin', De beeldhouwkunst van Oswald Wenckebach (1895-1962); t/m 22 januari 2012



Albert Verweij, 1932?

baan als schilder en graficus, maar gestimuleerd door John Rådecker koos hij rond 1920 definitief voor de beeldhouwkunst. Het portret werd zijn specialisme. Tal van vooraanstaande Nederlanders werden door hem in brons vereeuwigd, onder wie de architect H.P. Berlage en de dichter Albert Verwey. Tot begin jaren 50 werkte Wenckebach, die in 1935 tot buitengewoon hoogleraar

De beeldhouwkunst van Oswald Wenckebach (1895-1962) laat voor het eerst een uitgebreid overzicht zien van het werk van deze markante en veelzijdige beeldhouwer. Uit museumcollecties en particuliere verzamelingen zijn ruim zeventig werken bijeengebracht, waarvan vele nooit eerder geëxposeerd zijn geweest. Wenckebach begon zijn artistieke loop-

Monsieur
Jacques.



aan de TH Delft werd benoemd, hoofdzakelijk in opdracht. De laatste tien jaar van zijn leven trad hij naar buiten met zijn autonome beelden. Zijn sculpturen zijn monumentaal en vaak humoristisch, waarmee hij het classicistische ideaal in een nieuwe, modernere vorm goot. Hij maakte een van de bekendste beelden uit de Nederlandse kunstgeschiedenis: Monsieur Jacques, die sinds jaar en dag bij de ingang van het Kröller-Müller Museum de bezoekers verwelkomt.

Schoonhoven – Nederlands Zilvermuseum
0182-385612 / www.ngzkm.com

ART NOUVEAU ZILVER uit particulier en eigen bezit;
t/m 20 november 2011

Zie elders in dit nummer van 'Rond 1900'.

Usquert – Raadhuis
Berlage in het Noorden;
t/m 30 oktober 2011

Zie elders in dit nummer van 'Rond 1900'.

Utrecht – Centraal Museum
030-2362362 / www.centraalmuseum.nl
Mensen en dieren in de Van Baarencollectie; t/m 27 mei 2012

De collectie Van Baaren is een typisch Nederlandse particuliere verzameling die de smaak van de welgestelde burgerij van die tijd reflecteert. De Van Baarenopstelling staat in het teken van mensen en dieren. De Van Baarens hadden een voorkeur voor figuratieve kunst die geschikt was voor het interieur: de beelden en schilderijen

Charley Toorop,
Klein meisje,
1920-1921.



konden niet al te groot zijn en de voorstellingen moesten wel 'netjes' blijven, niet té zinnenprikkelend. Daarom zijn de dieren en mensen op de schilderijen en de sculpturen zo herkenbaar en 'nabij', uit het leven van die tijd geplukt. Het is aangename kunst, bedoeld om prettig warme sentimenten op te wekken. Kijk bijvoorbeeld naar het schoothondje van Rosa Bonheur, het geitje van Mankes, de Hollandse koeien van Voerman, of het aapje-uit-de-dierentuin van Altorf.

België

Andenne - Musée de la Ceramique d'Andenne

003285-844181 / www.ceramandenne.be

**Belgische Art Deco keramiek;
t/m 8 jan 2012**

Voor het eerst wordt een breed scala van Belgisch keramiek in art deco stijl samengebracht. Daardoor kan de bezoeker de originaliteit van de uit klei ontstane voorwerpen uit het Interbellum in al hun diversiteit ontdekken.

In de tentoonstelling, eerder gehouden in



het Museum Torhouts Aardewerk, zijn naast de artistieke werken uit de ateliers van kunstenaars ook de industriële producten van de keramische industrie te

zien. Geproduceerd in de vier hoeken van het land, serieproductie of niet, door bedrijven of onafhankelijke kunstenaars, de Belgische art-decokeramiek verbindt zowel traditie met vernieuwing alsook functie met schoonheid. Veel werk van minder bekende kunstenaars en bedrijven is opgespoord. Er is onder ander werk te bewonderen van Charles Catteau en zijn Atelier de Fantaisie, Oscar De Clerck, Angelo Hecq, Domien Ingels, Edgard Aubry en Roger Guérin. Maar ook producten uit Torhout en Vlaams aardewerk naast de Henegouwse fabrieken van Saint-Ghislain, Nimy en Thulin. De samenstellers van de tentoonstelling hopen de bezoekers een unieke kans te geven de diverse producties door vergelijking in het juiste perspectief te plaatsen.

Ter gelegenheid van deze tentoonstelling is een tweetalig en rijk geïllustreerd boek verschenen onder de titel 'Belgisch Art Deco Keramiek / Ceramiek L'Art Deco en Belgique'.

Redactie: Mario Baeck, Marc Logghe, Anne Pluymaekers en Norbert Poulain*. Uitgevers: Stadsbestuur Torhout, Museum Torhout Aardewerk & Ville d'Andenne, Musée de la Ceramique, 400 pagina's full colour. € 35, D/2011/3372/2.

*) Voorzitter Belgische zustervereniging Interbellum.

